

Čim starejša so kužna znamenja, toliko ličnejša so. Za vsa pa je značilno, da imajo za temelj podstavek, na katerem stoji soha, ki se končuje v kapelici podobnem glaviču, katerega krona križ. Višina kužnih znamenj znaša tri do pet metrov. Starejša kamenita kužna znamenja so lepa radi sloke in vitke oblike v navpični liniji, novejša iz opeke pa so bolj groba, kar se kaže zlasti v kapeličastem glaviču, ki dobi obliko masivne prizme

*

Umeten človek.

Pravzaprav je naš naslov netočen, ker človeka ni mogoče napraviti umetno in ga tudi nikdar ne bo mogoče. Človeške duše ni in ne bo mogoče napraviti, mogoč jo je in more jo ustvariti samo Bog. — Naš naslov bi se torej mogel glasiti kvečjemu »stroj v podobi človeka« ali kvečjemu »umetno človeško telo«.

Že od pračasnih časov sanja človeštvo o tem, kako napraviti »umetnega človeka«, stroj, ki bi mesto človeka opravljal težka in naporna dela, da bi gospodar mogel dobro in prijetno živeti. Zato so že davno imeli stroje v človeški podobi. Stari Grki so napravili nekakega stroj-človeka, ki je opravljal enostavna ročna dela, kakor na primer napolnjevanje kupic z vinom. Leta 280. pred Kristusom je kralj Ptolemej pri neki prireditvi pokazal takega stroj-človeka, Kitajci so pa baje že davno imeli take stroje.

Sredini 13. stoletja so spet govorili o nekem umetnem človeku. Veliki naravoslovec Albertus Magnus si je napravil takega človeka pri vratih. Pri vkorakanju Borza von Este v Reggio leta 1452. so bile v sprevedu postave v človeški podobi in nemški cesar Karl V., ki je konec svojega življenja preživel v samostanu sv. Jeronima pri Placenciji, se je ukvarjal s takimi iznajdbami.

Umetni človek je pa zadobil pravo obliko in potrebno popolnost še le v času, ko se je izpopolnila urarska umetnost. Najbolj popolnega stroj-človeka je takrat sestavil švicarski urar Peter Jakob Droc (živel od 1721. do 1788.) v La Šo de Fond. Ta sicer ni bil strokovnjak-urar. Po končanih prot. bogoslovn. študijah se je vrnil domov in čakal tam, da bi dobil kako službo kot župnik. V svojem prostem času se je bavil s sestavljanjem ur. Posebno se je zanimal za ure z nihali, v katere je vdela razne igračke in gibajoče se podobe. — Zanimivo je, kaka usoda je doletela Drocove izdelke.

V Madridu v Španiji je nekoč kazal kralju Ferdinandu VI. umetno sestavljeno uro, na kateri je sedel pastir, ki je po preteku vsake ure igral na piščal. Pri pastirjevih nogah je sedel pes, ki je varoval košaro jabolk. Ako je kdo vzel iz košare jabolko, je pes tako dolgo lajal, dokler ni bilo jabolko zopet položeno v košaro. — Ko so ljudje to videli, so vsi zbežali in mislili, da je vse skupaj čarovnija. Droc bi kmalu postal žrtev praznoverja. Prosil pa je kralja, naj pozove predsednika čarovniškega sodišča, kar se je zgodilo. Temu je po-

tem razložil celo sestavo ure in si s tem rešil življenje. Kralj mu je odkupil uro za 500 lujdorov. Ura se nahaja še danes v madridskem muzeju.

Ko se je Droc vrnil iz Madrida v Švico je skupno s svojim prijateljem Lešojem sestavil nov stroj v obliki človeka. V dvajsetih mesecih sta sestavila »pisarja«. Od vseh strani so prihajali ljudje v Šo de Fond, da bi videli in občudovali to čudo. »Umeten človek« je mogel napisati poljubno besedilo do šestdeset pismenk; obnašal se je kakor človek, gibal z glavo, odpiral in zapiral je oči, gibal z rokami in pisal ter potresel pesek na napisano. — Drocov sin je pozneje sestavil še dva avtomata »risarja« in »orglavko«. »Pisar«, »risar« in »orglavka« so bili razstavljeni leta 1774. na svetovni razstavi v Parizu in mladi Droc jih je razkazoval. Vse je občudovalo ta čuda, kar pa je bilo mlademu Droc v nesrečo. Bil je obdolžen čarovnije in vržen v ječo, iz katere je komaj in komaj ušel.

Enstopenetdeset let so te avtomate prevažali iz kraja v kraj, iz shrambe v shrambo, končno se je mehanizem pokvaril in leta 1900. je bil tako pokvarjen, da ga ni znal nikdo več popraviti. Še le leta 1906. se je posrečilo berlinskemu mehaniku Frelihu, da je v šestnajst-mesečnem mukepolnem delu mehanizem vseh treh stroj-človekov popravil, nakar jih je kupilo zgodovinsko društvo v Njušatelu na Francoskem in jih shranilo v svojem muzeju, kjer so še danes.

Skoraj ravno takega stroj-človeka je ustvaril Francoz Bankansn s svojim igralcem na piščal v naravni velikosti. Na Dunaju so skoro istočasno sestavili Kaufman, Sajfert in Mecl svoje slavne »trobentače«. Francoz Robert Huden

je sestavil svojega »pisarja«. Leta 1901. je iz Amerike prišla novica o nekem elektriškem možu, ki ga je iznašel Alojz Parevy v Tonavandi (pri Njujorku). Bil naj bi to stroj-človek, velik 2.20 m, oblečen kakor človek in je baje izvrstno skakal. Gotovo je, da so v Ameriki, deželi neomejenih možnosti, zagнали velik krik in vik, da pa stvar ni bila taka. Bili so pač takrat sestavljeni prvi električni avtomati-stroji, toda ne v podobi človeka.

Neki dvorni uradnik na Dunaju je imel posebno pripravo v podobi človeka, ki je igrala šah teh premagala vse takratne svetovne šahovske mojstre, to je bil znani »šahovski Turek«. — Tega »Turka« je vozil gospodar po celem svetu in seveda zaslužil z njim mnogo denarja. Nazadnje so pa odkrili, da je bil ta »šahovski Turek« navadna lumparija in da je v pripravi s podobo človeka bil skrit pritlikavec, ki je bil šahovski umetnik.

Na zadnji tehnični razstavi v Londonu (januarja letos in decembra lani) je angleški kapitan Rihard razstavil stroj-človeka (glej sliko v današnjih »Naših slikah«!), ki mu je dal ime »Robot«. — Ime Robot za umetnega človeka je uvedel češki pisatelj Čapek v gledališki igri »R. U. R.« = Rosumovi univerzalni roboti, v kateri nastopajo umetni ljudje.

V Ameriki je sestavil neki Vensli stroj-človeka, ki ga je pred nekoliko meseci razkazoval. Sestavil je govoreči film s točno določenim sporedom govora, s pomočjo katerega je umeten človek na telefonični poziv odgovarjal. Na Dunaju je sestavil inženjer Vendling stroj-človeka, ki brezžičnim putem sprejema ukaze in jih izvršuje. S tem namerava iznajditelj potovati po svetu. — Mogoče ga bomo videli tudi pri nas.

Dr. A. V—e.

Moskva brez krinke.

(Nadaljevanje.)

4.

V teh strašnih nočeh od torca na sredo sem imel vedno pred očmi dva prizora, ki sta se dogodila, predno sem bil zaprt. Prvi slučaj se je zgodil neko sredo, ko sem prinesel hrano svojemu sinu, ki je že bil zaprt v ječi v Butyrki. Neka delavska žena je prišla kakor jaz, da izroči hrano svojemu možu. Namesto, da bi ji sprejeli hrano, so ji ponudili obleko njenega ustreljenega moža z besedami: »Tu imaš svojo dedščino! Sprejmi jo!« Nesrečna žena se je zgrudila kakor mrtva, brez glasu in še danes ne morem pozabiti izraza njenih oči.

Drugi pa je bil sledeč: Ko je bil moj sin zaprt, sem šel v četrtek, ko je bil sprejemni dan, k najvišjemu sodišču k državnemu tožilcu, ki je reševal spise G. P. U. Sodišče se je nahajalo v Spiridonjevski ulici št. 30. Tam sem večkrat srečal starejšo ženo, ki je prihajala, da prosi za svojega 17 letnega sina.

Zadnji četrtek je rekla, da upa, da ga reši. Videla ga je v pondeljek v ječi Butyrki in on ji je rekel, da ga je sam preiskovalni sodnik bodril v tej misli. Toda kljub temu je je nujno prosil, da

gre v četrtek k javnemu tožilcu in da pospeši njegovo rešitev.

Videl sem to ženo, ko je vstopila k državnemu tožilcu. Že po petih minutah so jo odnesli onesveščeno in so jo vrgli kakor psa na dvorišče v sneg.

»Vaš sin je bil v torek ustreljen!« ji je rekel državni tožilec.

Kadarkoli so peljali posameznike iz naše celice v noči od torca na sredo, vedno sem razmišljal, kako bo morda naslednji dan pri državnem tožilcu ali v Butyrki ob izročitvi »dedščine« žena ali mati zvedela strašno novico in kako jo bodo onesveščeno kakor psa vrgli na tla v kak kot . . .

Tekom torkov, ki sem jih preživel v ječi Butyrki, so odpeljali samo s tistega hodnika, kjer se je nahajala moja celica približno 100 jetnikov. To pomeni, da je bilo ustreljenih na tisoče z drugih hodnikov iste ječe Butyrki, ne upoštevajoč Lubjanke št. 14, takozvane notranje ječe in neštevilnih drugih ječ G. P. U., izmed katerih je vsaka imela svoj terek ali pa celo več »torkov« na teden. Desettisoči so na ta način poginili v ječah. Nekateri meseci imajo več žrtev, drugi manj, toda peklenjski stroj G. P. U. dela redno in tiho najrej.